

30.9.2022

Asia: HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023 (maatalouteen liittyvät kysymykset)

Eduskunta
Maa- ja metsätalousvaliokunta

Luken asiantuntijalausunto

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Jyrki Niemi

1 Tausta

Vuoden 2023 talousarvioesityksen Maa- ja metsätalousministeriön (MMM) hallinnonalan selvitysosassa todetaan Suomen tulevaisuuteen vaikuttavan voimakkaasti turvallisuutta ja huoltovarmuutta uhkaava Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan. Lisäksi on listattu kuusi maailmanlaajuisia muutostekijää, jotka vaikuttavat ruoka- ja luonnonvarasektorin toimintaympäristöä seuraavan vuosikymmenen aikana. Näitä muutostekijöitä ovat 1) ilmastonmuutos, 2) nopea teknologinen kehitys, 3) kilpailu ehtyvistä luonnonvaroista, 4) globaalin talouden murros, 5) arvojen ja asenteiden muutos sekä 6) väestörakenne ja kaupungistumiskehitys. MMM:n hallinnonalan perustehtävien kuten ruokaturvan, ruokaturvallisuuden ja kilpailukykyisen kotimaisen ruokajärjestelmän, huoltovarmuuden ja puhtaan veden takaamisen, eläin- ja kasvitautien hallinnan ja maaseudun elinvoimaisuuden kehittämisen merkityksen todetaankin korostuneen koronatilanteen jatkuessa sekä Venäjän Ukrainassa aloittaman hyökkäyssodan vuoksi. Tässä lausunnossa tarkastellaan maa- ja elintarviketalouden kehitysnäkymiä huomioiden vuoden 2023 hallinnonalan määrärahoissa tapahtuvat muutokset sekä maatalouden tulo- ja kannattavuustilanne. Maataloustuotteiden maailmanmarkkinatilannetta ja Suomen markkinatilanteen kehitystä tarkastellaan erillisessä lausunnossa.

2 Maataloustukien kehitys vuonna 2023

Vuonna 2023 Suomessa ryhdytään toteuttamaan EU:n uuden ohjelmakauden 2023–2027 mukaista yhteistä maatalouspolitiikkaa (CAP). EU:n kokonaan tai osittain rahoittamia tukia on budjetoitu maksettavan vuonna 2023 yhteensä 1 369 milj. euroa ja kansallista tukea yhteensä 346 milj. euroa. Tämän myötä viljelijätukia maksetaan yhteensä 1 715 milj. euroa, eli 2,6 % vähemmän kuin vuonna 2022 (Taulukko 1).

Taulukko 1. Viljelijätuet Suomessa 2018–2023, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2018	2019	2020	2021 arvio	2022 arvio	2023 arvio
EU-tulotuki	522	524	518	514	518	520
Luonnonhaittakorvaus	543	543	541	540	540	496
Ympäristökorvaus ¹	294	294	297	300	305	279
Eläinten hyvinvointituki	58	60	66	74	74	74
Kansallinen tuki	322	322	316	325	323	346
Yhteensä	1 739	1 743	1 738	1 753	1 760	1 715

¹Ympäristökorvaukseen on sisällytetty laskelmassa myös luomuun liittyvät tuet.

Lähde: Valtion talousarvioesitys 2023; Luonnonvarakeskus.

30.9.2022

EU:n maatalouspolitiikkauudistuksen myötä myös tukien ehdot uudistuvat ensi vuonna, mikä muuttaa jossain määrin tukien jakautumista erikokoisten ja eri tuotantosuuntaa edustavien tilojen välillä. Esimerkiksi jäsenvaltioille pakolliseksi määrätyn uudelleenjakotukijärjestelmän kautta tukia jaetaan vuodesta 2023 alkaen hieman nykyistä enemmän pienemmille tiloille. Suomikin joutuu panemaan tämän järjestelmän toimeen, vaikka rakenne-erot maatilojen välillä ovat paljon pienempiä kuin EU:ssa keskimäärin.

Vuosittaisten viljelijätukien lisäksi maataloille maksetaan tukea maatalouden rakenteen kehittämiseen. Maaliskuussa 2022 hallitus valmisti kiireisellä aikataululla maataloudelle myös lisätukipaketin akuutin kustannuskriisin helpottamiseksi ja huoltovarmuuden turvaamiseksi. Tämä ns. huoltovarmuus-paketti sisältää sekä nopeavaikutteisia tukimuotoja tilojen maksuvalmiuden tukemiseksi että toimia, joilla vauhditetaan energiaomavaraisuuden kasvattamista ja siirtymää pois fossiilisista tuotantopanoksista. Huoltovarmuuspaketista maksetaan vuonna 2022 arviolta noin 207 milj. euroa maataloille ja 6 milj. euroa poro- ja kalataloudelle. Paketin koko on yhteensä noin 330 milj. euroa, joten tuleville vuosille 2023–2026 jää vielä noin 117 miljoonaa käytettäväksi.

3 Maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys

Luonnonvarakeskuksen (Luke) syyskuussa 2022 julkistaman kannattavuusennusteen mukaan tuottajahintojen nousu ja yhteiskunnan tukitoimet näyttävät kohoavista kustannuksista huolimatta pitävän maatalouden kannattavuuden vähintään edellisvuoden tasolla. Vuonna 2022 maatalouden keskimääräinen kannattavuuskerroin kohoaa 0,51:een viime vuoden 0,48:stä. Tämä tarkoittaa, että maatalousyrittäjän tuntipalkaksi muodostuu noin 8,2 euroa ja oman pääoman korkotuotoksi 1,9 prosenttia.

Taulukko 2. Maatalouden kokonaistuottojen, kustannusten ja yrittäjätulon kehitys sekä kannattavuuden ja vakavaraisuuden kehitys kannattavuuskirjanpitotiloilla keskimäärin vuosina 2017-2022e.

	2017	2018	2019	2020	2021e	2022e
Kokonaistuotot	156 000	160 600	174 300	189 900	198 500	245 700
Kustannukset ¹	144 000	147 500	159 500	176 200	184 700	232 000
Yrittäjätulo ²	12 000	13 100	14 800	13 700	13 800	13 700
Kannattavuuskerroin ³	0,39	0,42	0,41	0,52	0,48	0,51
Omavaraisuusaste ⁴	71%	72%	72%	72%	72%	72%
Suhteellinen velkaantuneisuus ⁵	102%	98%	92%	83%	86%	71%
Tiloja edustettuna	35 200	33 800	33 500	33 100	32 000	32 000

¹Maa- ja puutarhatalouden tuotantokustannukset ilman oman työn palkkavaatimusta ja oman pääoman korkovaatimusta

²Yrittäjätulo on yrittäjäperheen työpalkaksi ja oman pääoman koroksi jäävä osuus.

³Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuri osa oman työn palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta on saavutettu.

⁴Omavaraisuusaste mittaa yrityksen vakavaraisuutta. Se lasketaan suhteuttamalla vuoden lopun oma pääoma yrityksen varojen koko määrään. Yritys on sitä vakavaraisempi, mitä korkeampi on sen omavaraisuusaste.

⁵Suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa velkojen suhdetta liikevaihtoon. Siitä voidaan karkeasti päätellä, millaiset käyttökatevaatimukset vieraan pääoman hoitokulut yritykselle asettavat.

30.9.2022

Lähde: Luonnonvarakeskus, kannattavuuskirjanpitolukokset (www.luke.fi/taloustohtori/kokonaislaskenta).

Eri tuotantosuuntien näkymät poikkeavat kuitenkin toisistaan. Ennusteen mukaan kasvinviljelytilojen kannattavuus paranee vuonna 2022, mutta kotieläintilojen kannattavuus sen sijaan heikkenee viimevuotisesta. Kaiken kaikkiaan kannattavuuden ennustaminen on muuttumassa entistä epävarmemmaksi nopeasti muuttuvien hintojen ja toimintaympäristön muutoksen myötä. Vaikka tämän vuoden kannattavuus pysyikin ennusteen mukaan viimevuotisella tasolla, erityisesti kotieläintilojen maksuvalmius on koetuksella. Kohonneet energia-, lannoite- ja rehukustannukset näkyvät tilojen maksuvalmiudessa jo kuluvana syksynä. Tuottajahintojen nousu ei näytä pysyvän täysin kustannusten nousun mukana. Osa puutarhatiloista puolestaan harkitsee jopa tuotantonsa keskeyttämistä korkeiden sähkön hintojen takia.

Maatalouden suhteellinen velkaantuneisuus eli velkojen suhde liikevaihtoon ei ole viime vuosina maataloilla keskimäärin kasvanut. Suhteellinen velkaantuneisuus on laskenut vuodesta 2017. Velat ovat kasaantuneet erityisesti investoineille tiloille. Vaikeasti velkaantuneita maataloja on Suomessa kuitenkin edelleen suhteellisen vähän. Pääomavaltaisuudesta ja pääoman hitaasta kiertonopeudesta johtuen maataloustoiminnan jatkaminen edellyttää suhteellisen korkeaa omavaraisuusastetta (oman pääoman osuus yrityksen koko varallisuudesta). Omavaraisuusaste on pysynyt viime vuosina korkealla, noin 72 %:ssa.

4 Yhteenveto

Talousarvioesityksen mukaan maataloustukien kokonaistasossa ei vuonna 2023 tapahdu suuria muutoksia, mutta EU:n maatalouspolitiikkauudistuksen myötä tuet jakautuvat erikokoisten ja eri tuotantosuuntaa edustavien tilojen välillä hieman eri tavalla kuin nykyisin. Maatilojen kokonaistuotoista tuet muodostavat edelleen merkittävän osan (25–30 %), joten niiden merkitys taloudellisena turvaverkkona säilyy. Maatilojen tulo- ja kannattavuuskehitys riippuu kuitenkin tukimuutoksia enemmän maataloustuote- ja panosmarkkinoista, joilla on koettu erityisesti viime vuoden aikana isoja muutoksia. Pienetkin viestit saatavuuden tai satonäkymien muutoksista maailmalla heijastuvat nopeasti markkinahintoihin ja sitä kautta tuotantopanos- ja tuottajahintoihin myös Suomessa. Tuotantopanosien hintojen nopea nousu on aiheuttanut suuria taloudellisia vaikeuksia maataloilla, ja epävarmuus erityisesti energian ja lannoitteiden hintojen osalta jatkuu myös tulevana kuukausina.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat: tutkimusprofessori Jyrki Niemi ja tutkija Jukka Tauriainen